15.9.2016 VVTDno-2016-562

YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Eduskunnan lakivaliokunta

VNS 5/2016 vp Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. Yleisenä huomiona valtuutettu katsoo selonteon olevan valitettavan yksipuolinen, perustuen vahvasti uhkakuvien korostamiseen erityisesti maahanmuutosta ja turvapaikanhakijoista. Valtuutettu olisi kaivannut selonteolta selkeämpiä linjauksia jatkotoimenpiteistä sen sijaan, että resurssien kohdentamiset ja priorisoinnit jätetään melko avoimesti jatkovalmistelulle.

Selonteon esipuheessa todetaan syrjäytymisen ja yhdenvertaisuuden vaikuttavan sisäiseen turvallisuuteen. Valitettavasti selonteossa ei kuitenkaan käsitellä näitä yhteyksiä. Selonteon johtopäätösosiossa ehdotetaan, että syrjäytyminen huomioidaan sisäisen turvallisuuden strategiaa laadittaessa. Valtuutettu toteaa olevan yhtälailla välttämätöntä, että strategiassa ja sen valmistelussa sekä muissa sisäistä turvallisuutta linjaavissa toimissa huomioidaan yhdenvertaisuusnäkökulmat. Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 5 §:n mukaisesti viranomaisilla on velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta toiminnassaan.

Maahanmuuttohallinto

Viimeisen vuoden aikana Suomessa on tehty useita lainmuutoksia, jotka monella tavoin vaikeuttavat maassa olevien ulkomaalaisten asemaa. Esimerkiksi humanitaarisen suojelun kategoria poistettiin ja tilapäisen oleskeluluvan myöntämisen edellytyksiä tiukennettiin. Näiden lainmuutosten, sekä Maahanmuuttoviraston uusien konfliktimaita koskevien maalinjausten seurauksena Suomeen on muodostumassa historiamme suurin, yhteiskunnan ulkopuolelle jäävä, paperittomien väestö, vailla perustavanlaatuisia oikeuksia. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on maastapoistamista valvovana viranomaisena

perehtynyt maastapoistamiskäytäntöihin sekä maastapoistamiseen liittyviin ongelmiin. Saamamme kokemuksen ja tiedon perusteella, laajamittaisten pakkokäännytysten täytäntöönpano kriisimaihin ei lähivuosina ole todennäköistä.

On ongelmallista, että selonteossa, joka koskee sisäistä turvallisuutta, ei edes mainita paperittomia. Valtuutetun näkemyksen mukaan sisäisen turvallisuuden kannalta on merkittävää, että niille henkilöille, joita ei voida poistaa Suomesta, myönnetään ainakin tilapäinen oleskelulupa ja heidät saatetaan kotoutumisen piiriin. Ulkomaalaisvalvontaa koskien valtuutettu korostaa olevan tärkeää, että poliisi varmistaa, että toimenpiteissä ei tapahdu lainvastaista etnistä profilointia.

Myös perheenyhdistämistä koskevia säädöksiä on kiristetty. Esimerkiksi alaikäiset yksintulleet lapset ja nuoret tulevat jatkossa elämään vailla perheen turvaa. Kotoutumisen parissa työskentelevät kertovat yleisenä kokemuksenaan, että tehokas kotoutuminen ei voi alkaa, ennen kuin huoli perheen turvallisuudesta on poistunut ja perhe on saapunut Suomeen.

Selonteon mukaan rikokset keskittyvät tekijäjoukolle, jolla on usein heikkoon sosioekonomiseen asemaan, syrjäytymiseen tai mielenterveyteen liittyviä ongelmia. Valtuutettu arvioi, että kotoutumisen epäonnistuminen ja paperittomuus voivat johtaa juuri tällaiseen tilanteeseen. Riskinä on myös, että väkivaltaiset ääriliikkeet tarjoavat ulospääsyn ahdingosta.

Valtuutettu kummastelee, että selonteon tasoisessa asiakirjassa käsitettä ”laiton maahanmuutto” käytetään toistuvasti väärin, kun pitäisi puhua turvapaikanhakijoista. Käsitteiden oikea käyttö on varmistettava sisäistä turvallisuutta ja ulkomaalaishallintoa linjaavissa strategioissa ja ohjelmissa.

Valtuutettu katsoo, että sisäisen turvallisuuden selonteon näkökulma maahanmuuttoon ja maahanmuuton hallinnointiin on varsin kapea. Selonteko keskittyy lähinnä "maahanmuuttovirtojen" hallitsemiseen. Siinä ei lainkaan tuoda esiin, miten voitaisiin lisätä maahanmuuttajien hyvinvointia ja kotoutumista ja näin edistää sisäistä turvallisuutta.

Ihmiskauppa

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toimii myös kansallisena ihmiskaupparaportoijana, jonka tehtävänä on valvoa ja edistää ihmiskaupan vastaista toimintaa. Selonteossa todetaan tärkeästi ihmiskaupan luonne usein piiloon jäävänä, uhrin kannalta merkittävänä rikoksena. Valtuutettu toteaa, että ihmiskaupparikosten esitutkinnan laatu on parantunut ja esitutkintaosaaminen on lisääntynyt. Vuosittain käynnistetään kymmeniä esitutkintoja, joista osa johtaa syytteeseen ja tuomioon asti. Tietyille esitutkintayksiköille ja syyttäjävirastoille on kertynyt kokemusta ihmiskaupparikosten tutkinnasta ja syyttämisestä, mikä näkyy parempana rikosvastuun ja uhrien oikeuksien toteutumisena. Näillä paikkakunnilla ymmärretään, että esitutkinnan onnistuminen ja uhrin oikeuksien toteutuminen edellyttävät tiivistä yhteistyötä

esitutkinnan, auttamisjärjestelmän, kansalaisjärjestöjen sekä sosiaali- ja työsuojeluviranomaisten kesken. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvissä jutuissa otetaan aikaisempaa paremmin huomioon se, että hyväksikäytön seurauksilla, usein vakavalla psyykkisellä traumatisoitumisella, sekä uhrin olosuhteilla on vaikutusta hänen kykyynsä toimia rikosprosessissa.

Kansallinen ihmiskaupparaportoija on kuitenkin havainnut, että rikosvastuun toteuttaminen ja uhrien oikeuksien turvaaminen on usein riippuvaista siitä, missä päin Suomea rikos on tapahtunut ja mikä yksikkö rikosta käytännössä tutkii. Esitutkintojen laadussa on kehitettävää, joillakin alueilla ihmiskauppa-juttuja ei käytännössä tutkita juuri lainkaan. Tämä saattaa johtua siitä, ettei ihmiskauppaa tunnisteta, osata tutkia tai vaativien rikosasioiden tutkimiseen ei ole osoittaa riittäviä resursseja. Esitutkintaviranomaiset eivät myöskään aina ohjaa rikosten asianomistajia ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään tai muihin rikosten uhrien tukipalveluihin. Asianomistajille ei myöskään aina haeta avustajamääräystä, mihin esitutkintaviranomaisilla olisi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) mukaan velvollisuus.

Kansallisen ihmiskaupparaportoijan kertomuksessa vuonna 2014 esiin nostama tiedon ja osaamisen puute sekä koulutettujen ja erikoistuneiden resurssien vähyys näyttävät edelleen vaikeuttavan ihmiskaupan vastaista työtä. Raportoija on ensimmäisestä eduskunnalle annetusta raportistaan lähtien (2010) suositellut erikoisyksikön perustamista ihmiskaupparikosten tutkimista varten. Tämä johtuu ihmiskaupparikollisuuden ominaispiirteistä (kuten rikoksen piiloinen luonne ja rajat ylittävyys sekä uhrien traumatisoituneisuus ja sen aiheuttamat haasteet asianomistajien kuulemiselle), ja näiden ominaispiirteiden aiheuttamista tutkinnan haasteista, joiden ylittäminen vaatii erikoisosaamista ja pitkäjänteisyyttä. Ihmiskaupan torjuntaa saattaisi edistää myös se, että esitutkintaviranomaiset laatisivat pitkän tähtäimen strategian ja käytännönläheisemmän toimintasuunnitelman ihmiskaupparikosten tutkinnan tehostamiseksi ja laadun parantamiseksi valtakunnallisella tasolla. Ihmiskauppa on yhteiskunnallisesti ja uhrin näkökulmasta niin vakava rikos, että sen tunnistamiseen, tutkintaan ja ehkäisyyn on poliisin jatkossa suunnattava voimavaroja nykyistä enemmän.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Kirsi Pimiä